

Həsən Seyidbəylinin "Çiçək" povestində milli-mənəvi və əxlaqi dəyərlərin bədii inikası

Elmira Babayeva

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu, Azərbaycan

E-mail: elmirababayeva0791@gmail.com

Annotasiya. Məqələdə XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı və mədəniyyətinin inkişafında müəyyən xidmətləri olan yazıçı, dramaturq, ssenarist və rejissor kimi şöhrət qazanan Həsən Seyidbəylinin "Çiçək" povesti tədqiqatə cəlb edilir. O, XX əsrin 40-50-ci illər nəslinə mənsub olan sənətkarlarımızdandır. Yazıçı 30 illik ədəbi-bədii yaradıcılığı ilə Azərbaycan ədəbiyyatına "Kür sahillərində" (1953), "Kənd həkimi" (1956), "Telefonçu qız" (1960), "Cəbhədən-cəbhəyə" (1961), "İllər keçir" (1973) (İmran Qasimovla birgə), "Tərsənə" (1975), "Çiçək" (1978) kimi maraqlı məzmun və ideyaya, zəngin dil və üslub xüsusiyyətlərinə malik olan nəsr əsərləri bəxş etmişdir. Yazıçının çoxşaxəli yaradıcılığında cəmiyyətdə gedən mühüm ictimai-siyasi problemlərdən başlamış insanın daxili dünyasını, onun hiss və duyğularını, mənəvi-əxlaqi dəyərlərini özündə təcəssüm etdirən məsələlərə qədər bir çox təbəddülatlar inikasını tapa bilməmişdir. Bu baxımdan H. Seyidbəylinin lirik-psixoloji üslubda qələmə aldığı "Çiçək" povesti maraqlı nəsr əsərlərindən biri kimi diqqəti cəlb edir. H. Seyidbəylinin dərin müşahidələri əsasında yaratdığı "Çiçək" povesti real həyat hadisələrini təcəssüm etdirir. Həsən Seyidbəylinin yaradıcılığında özünəməxsus yeri olan "Çiçək" povesti ötan əsrin 70-ci illərində yaradılmış nəsr əsərləri içərisində öz müasirlik ruhuna, ideya-məzmun zənginliyinə, estetik prinsiplərinə, sənətkarlıq xüsusiyyətlərinə, bədii təsvir və ifadə üsullarının çoxşaxəliliyinə görə Azərbaycan ədəbiyyatında povest janrının dəyərli nümunələrindən biridir.

Açar sözlər: Həsən Seyidbəyli, 40-50-ci illər nəsr, "Çiçək" povesti, milli-mənəvi dəyərlər, əxlaqi problemlər, yeni insan amili

Məqalə tarixəsi: göndərilib – 24.09.2020; qəbul edilib – 02.10.2020

Artistic reflection of national-moral and ethical values in Hasan Seyidbeyli's story "Flower"

Elmira Babayeva

Doctor of Philosophy in Philology

Institute of Literature named after Nizami Ganjavi of ANAS, Azerbaijan.

E-mail: elmirababayeva0791@gmail.com

Abstract. In the article has been investigated the story "Flower" by Hasan Seyidbeyli, who became famous as a writer, playwright, screenwriter and director and made a certain contribution to the development of the literature and culture of Azerbaijan in the 20th century. He is one of our masters belonging to the generation of the 40-50s of the XX century. For 30 years of literary and artistic activity, the writer presented prose works with interesting content and ideas, rich linguistic and stylistic features, such as "On the bank of the Kur" (1953), "Village doctor" (1956), "Telephonist girl" (1960), "From front to front" (1961), "Years are passing" (1973) (together with İmran Gasimov), "Shipyard" (1975), "Flower" (1978). In the multifaceted work of the writer were reflected many changes, from important socio-political problems in society to issues that embodies the inner world of a person, his feelings and emotions, moral and ethical values. From this point of view, H. Seyidbeyli's story "Flower", written in a lyrical and psychological style, attracts attention as one of the interesting works of prose. The story "Flower", created by

H.Seyidbeyli on the basis of deep observations, embodies the events of real life. The story "Flower", which occupies a special place in the work of Hasan Seyidbeyli, is one of the valuable examples of the narrative genre in Azerbaijani literature due to its modern spirit, richness of ideas, aesthetic principles, peculiarities of craftsmanship, variety of artistic description and expression.

Keywords: Hasan Seyidbeyli, prose of the 40-50s, the story "Flower", national-moral values, ethical problems, a new human factor.

Article history: received – 24.09.2020; accepted – 02.10.2020

Giriş / Introduction

Azərbaycan ədəbiyyatı və mədəniyyətinin inkişafında yazıçı, dramaturq, ssenarist və rejissor kimi şöhrət qazanan Həsən Seyidbeyli XX əsrin 40-50-ci illər nəslinə mənsub olan sənətkarlarımızdandır. Yazıçı 30 illik ədəbi-bədii yaradıcılığı ilə Azərbaycan ədəbiyyatına "Kür sahillərində" (1953), "Kənd hakimi" (1956), "Telefonçu qız" (1960), "Cəhəddən-cəhəbəyə" (1961), "İllər keçir" (1973) (İmran Qasimovla birgə), "Tərsənə" (1975), "Çiçək" (1978) kimi maraqlı məzmun və ideyaya, zəngin dil və üslub xüsusiyyətlərinə malik olan nəsr əsərləri bəxş etmişdir.

Əsas hissə / Main Part

H.Seyidbeyli yaradıcılığının bir istiqamətini xalq həyatının geniş epik lövhələrlə əksi, iş, əmək prosesinin təsviri, qəhrəmanlıqla dolu müharibə səhnələrinin bədii inikası təşkil edirsə, digər istiqamətini isə lirik-psixoloji, mənəvi-əxlaqi dəyərlərin ön plana çəkilməsi məsələləri təşkil edir. Həsən Seyidbeylinin çoxşaxəli yaradıcılığında cəmiyyətdə gedən mühüm ictimai-siyasi problemlərdən başlamış, insanın daxili dünyasını, onun hiss və duyğularını, mənəvi-əxlaqi dəyərlərini özündə tacəssüm etdirən məsələlərə qədər bir çox təbəddülatlar inikasını tapa bilmişdir. Bu baxımdan yazıçının lirik-psixoloji üslubda qələmə aldığı "Çiçək" povesti maraqlı nəsr əsərlərindən biri kimi diqqətə cəlb edir. H.Seyidbeylinin dərin müşahidələri əsasında yaratdığı "Çiçək" povesti real həyat hadisələrini tacəssüm etdirir. Əsərin qəhrəmanı çətin, mürəkkəb və keşməkeşli bir həyat yolu keçən Çiçəkdir. Yazıçı əsər boyunca onun uşaqlıqından başlamış gənclik dövrünə qədər olan bir mərhələni diqqət mərkəzində saxlayır. Çiçəyin uşaqlığının ilkin mərhələsi Azərbaycanın dilbər guşəsi olan Laçında keçir. Lakin o, şən və qayğısız bir uşaqlıq ömrü yaşamaqdan məhrum olur. Atası Şırağanın yol verdiyi səhvlərə görə bu kiçik qızcığaz ana nəvəzindən, ata qayğısından məhrum olur. Acı, kədərli, talehisiz bir ömür yaşayan Çiçəyi xeyli müddət bu uğursuzluqlar müşayiət edir. Beş yaşında ikən ilk zərbanı doğma atasından alan qız həyatının sonrakı dövrlərində şəxsi münasibətlərdə, ailə məsələlərində də uğursuzluqla qarşılaşır. Yazıçı bu uğursuzluqların kökünü, mənbəyini məhz məhkəmə özlərində qurulumayan ailedən qaynaqlandığını göstərməyə çalışmışdır. Müəllif belə bir məsələni vurğulamağı qarşısına məqsəd qoymuşdur ki, doğruluq, düzlük, səliqə və ictimai münasibətlər əsasında qurulmayan aیلərlə məhvə məhkum olur. Bu isə valideynlərlə yanaşı, uşaqların da gələcəyini kəlgə altına alır, onların xoşbəxtliyini, cəmiyyətdə düzgün mövqə tutmasına maneçilik törədir. Ümumiyyətlə, ailə tərbiyəsi qorunmadıqda, mənəvi-əxlaqi dəyərlər itirildikdə sonu fəlakətə, faciəyə gətirib çıxarır. Bu mənada Şırağanın İsabalanın atını oğurlaması aیلəni tamamilə fəlakətə üzldürür. Balaca Çiçəyin atasının oğurlayıb tövlədə gizlətdiyi atı görərkən uşaq sadələhvlüyü ilə qısqıraraq "Tövləməzə at girib!"- deməsi və atın oğurluq olmasını dərk etməməsi onu atasının ciddi cəzası ilə qarşılaşdır, ilk zərbanı məhz atası Şırağadan alır: "Atası Şırağanın əli çox ağır idi. Çiçəyin peysərindən elə çəkdi ki, qız üzəyüylü həsrin üstünə yıxılıb hərəkətsiz qaldı. Haçandan-haçana özünə gəlib gözlərini açdı, əlini açdına apardı. Xırda ovcu qanla doldu. Çətinliklə başını döndərərək anasına baxdı. Lakin çarpayının yanına kirmişcə quruyub qalmış anası Müslimə onun köməyinə gəlmədi. Çünki Şırağa onunla anasının arasında da varmışdı" [4, s.9]. Çiçəyin atasından aldığı bu fiziki zərbə sonralar mənəvi zərbələr şəklində və

başqa obrazların təmsilində onun qarşısına çıxır. Atasının yanlış addımı fəlakətə yol açır. Belə ki, atı oğurlanmış İsabala Şırağanın arvadı, Çiçəyin anası Müsliməni götürüb qaçır. Kişinin atının oğurlanması Şərq aləmində, müsəlman adət-ənənəsində çox böyük haqarət, namussuzluq və əxlaqi dəyərlərin itirilməsi kimi mənalandırılır. Buna görə də bu tür təhqiri həzm edə bilməyən İsabala Müsliməni qaçırmaqla Şırağanı alcaqlıdır, ona ölümdən də bətar bir faciə yaşadır. Bu isə təkcə Şırağanın deyil, həm də Çiçəyin uşaq dünyasını alt-üst edir, gələcək taleyində, xoşbəxtliyində qara ləkəyə çevrilir. Qəddar, əzəzil və zülmkar ata ilə müti, qorxaq, aciz ananın himayəsində böyüyən Çiçək çox keçir ki, ata babası Abuzər ilə nanəsi Pərizadın öhdəsində qalmalı olur. Çünki Müslimə qaçırıldıqdan sonra artıq el qınağına tuş gələn Şırağa xalq arasında gəlməz, öz yurtdandan didərgin düşüb Şimala Urala gedir. Beləliklə də, bir ailə süquta uğrayır.

H.Seyidbeyli yaradıcılığında insanın daxili dünyasının, hiss və duyğularının, mənəvi-əxlaqi dəyərlərinin bədii inikası xüsusilə diqqətə cəlb edir. Yazıçı yaratdığı obrazlar qalereyasının özünəməxsus fərdi keyfiyyətlərini, portret cizgilərini, spesifik xüsusiyyətlərini ən incə məqamlarına qədər açmaqla oxucuda tam aydın təsəvvür yaradır. Bu məqama diqqət çəkən akademik Bəkir Nəbiyev yazır: "Əsl sənətkarın yaradıcı yolu həyatın, cəmiyyətin inkişaf mərhələləri ilə bağlı olan əxlaqi-mənəvi problemlərdən ayrılaraq təsəvvür edilmişdir. Bu problemlər ciddi surətdə yazmağa başladığı ilk əsərlərindən tutmuş, yetkin çağlarında böyük şöhrət gətirən ən qiymətli əsərlərində də həmişə bu sənətkarın diqqət mərkəzində olur, onu düşündürür, həyəcanlandırır. Tariximizin hansı mərhələsindən bəhs etdiyindən, həyatımızın hansı sahəsini təsvir obyektini seçdiyindən asılı olmayaraq, ədəbiyyatımızın ən yaxşı nümunələrindən hamısında çox vacib əxlaqi-mənəvi məsələlər qaldırılır, insan amili ön plana çəkilir, əxlaq və mənəviyyat məsələləri onun daxili aləminin bədii təşrihi vasitəsilə açılıb təqdim olunur" [3, s.12].

Baba və nənanın himayəsində böyüyən, ana həsrətilə yaşayan Çiçək iki il Müsliməni görə bilmir. Nəhayət, nədanlığın, avamlığın qurbannına çevrilən Çiçək babası və nanəsi ilə üç gün yol qət etdikdən sonra anasının görüşünə gedir. Baba ilə nənanın nəvəni öz anasına qovuşdurmaq istəyi onları düşmənlə qarşıya gətirir. Abuzər kişinin oğlunun aیلəsinə param-parça edən, gəlinini dustaq edən İsabala ilə dialoqu əsərin ən təsirli epizodlarından biridir.

"Abuzər dedi:

- Aیلən böyükdür, İsabala

İsabala dedi:

- Allah verib.

- Deyirəm, Şırağa bir qələt eladı... O gedəndi, çıxıb gedib kənddən, nə ölüsü bəllidir, nə dirisi... Sən də bəzə elə şapalığ çəkdim ki, sədəsi bütün Laçın dağlarına yayıldı. İki ildir anam baladan ayrırıbsan, bu körpə quzunun mələk qoymusan. Bəs deyilmi zülm elədiyin?"

İsabalanın iri ala gözləri bulandı.

- Sozunun canını de, a kişi!

Ev yiyəsinin zəhmi qocanı basmışdı.

- Deyirəm... Bəlkə, daha bəsdə bizim gəlini dustaqlıqda saxladın.

Bəlkə, verəsən, aparım evinə.

- Dustaqlıq niyə olur? Müslimə bu evin xanımıdır, oğlumun anasıdır" [4, s.14].

Artıq Abuzər kişinin İsabalaya oğul bəxş edən Müslimənin geri dönməyəcəyini bilməsi, dərk etməsi ona ağır mənəvi zərbə olur. Hətta söhbət əsasında İsabala bildirir ki, Müslimə əsl kişinin evindən çıxıb at oğrusunun yanına qayıtmaq istəmir. İsabala elin adət-ənənələrinə sadiq qaldığını, yazılmamış qanunlara əməl etdiyini bir daha xatırladaraq özünü haqlı sayır: "Adət adətdir. Abuzər kişi. Təqsiri mənim üstümə yıxma. Bizim dağlarda halal süd əmmiş hər kəs üçün müqəddəsdir bu adət. Bir də ki, icazə verirəm, gedib Müslimə ilə özün danışıq bilsən" [4, s.15]. Abuzər kişinin təklidə ısrar etməsinə məhəl qoymayan İsabala nə Müslimənin öz ocağına dönməsinə, nə də Çiçəyin onun evində, anasının yanında qalmasına icazə verir. "Aparın özünüz böyüdün onu, ancaq elə eləyin ki, atasına oxşamasın... Oğula gücünüz çatmadı, bəlkə, nəvəyə gətsin" [4, s.16] - deyərək Abuzər kişinin təklifini qəbul etmir. Hətta ana ilə balanın görüşməsinə belə icazə vermir. Bir-birini həsrətlə baxan ana-bala şər qarşından, İsabalanın onları görmədiyini zənn etdikdən

sonra bir-birinə sarılırlar. Lakin İsbalalanın hökmlü, zəhmli səsinə eridən Müslimə qorxusundan qızının onun boynuna sarılmış qollarından güclə xilas olaraq evə qaçır. Taleyin sərt üzü ilə qarşılaşan Çiçək bu acı realığı boyun əyməli olur, qəzavü-qədrin hökmü ilə barışır. Bütün ümidləri alt-üst olan qızıcağ anasını yalnız yuxularında görə bilir. Dəhşətlı, qorxunc yuxularda fəlakətlərlə üzlaşan qız həmişə anası Müsliməni köməyə çağırır, lakin anası onu bu qorxunc varlıqların əlindən xilas etməz, ona kömək etməzdi.

Yazıçı çox böyük sənətkarlıqla yuxu ilə real həyat arasında paralellər, müqayisələr aparır. Əslində Çiçəyin rüyalarında, yuxularda gördüyü səhnələr onun real həyatı ilə ekvivalentlik təşkil edir. Hadisələrin gedişində Çiçəyin başına gələn faciələrin kökündə məhz ailə problemlərinin dayandığını yazıçı qəbərç şəkildə nəzərə çarpdırmağa nail olmuşdur. Faciənin əsl səbəblərini kimi öz nəfsinin qurbanına çevrilən Nəzərə göstəriləndə, ikinci bir tərəfdən İsbalalanın evində özünü gün-günzəran quran, iki oğul anasına çevrilən, doğma övladını qoca baba, nonə itxiyarına verən laqeyd ana obrazı dayanır. Bəlkə də, at oğrusunun evinə qayıtmaq onun üreyincə deyil, bəs körpə qızının atalı, analı yetimə çevrilməsi qəbulədləndirmir? O, həç olmasa, erici qayıtmadıyı təqdirdə İsbalalaya deyə bilərdi ki, qızının onun yanında qalmasına icazə versin. Lakin müticəsinə İsbalalanın verdiyi qərarlarla hesablaşır, doğma övladının fəryad və nalələrinə etinasız qalır. Bu cür yanaşma ana üçün bağışlanmazdır. Öz xoşbəxtliyi üçün balasını qurban verən anaya haqq qazandırmaq olarmı? Povestdəki Müslimə obrazı bizə İsmayıl Şıxlının "Dəli Kür" əsərindəki Mələk surətini xatırladır. O da Cahandar ağanın evində özünü xoşbəxt hiss edir və geriyə- Allahyarın evinə dönmək istəmir.

Yazıçı Müslimənin təmsilində aciz, qorxaq, zəif xarakterli, eyni zamanda məhdud dünyagörüşə malik savadsız qadınların ümumiləşmiş obrazını yaratmışdır. Lakin tamamilə onunla əks qutbdə dayanan Çiçək mərd, cəsarətli, dəyanətli, dinamik bir obraz kimi xarakterizə olunur və Müslimə ilə paradoksalıqlı yaradır. Şübhəsiz ki, həyatın sərt sınaqlarından məğrurluqla çıxan Çiçək Həsən Seyidbəylinin rəğbətli yaratdığı qadın surətlərindən biri kimi diqqəti cəlb edir. Yazıçı Çiçəyin həyatını əsasən iki fərqli məkanda təsvir edir. Birincisi onun acı və taleşiz uşaqlığı əks etdirən, səfəli və gözəl Laçın dağları, ikincisi isə onun həyatının yeneyməlik və gənclik illərini yaşadığı Bakı mühiti ilə bağlıdır. Şübhəsiz ki, ikinci dönmə onun taleyində fərqli bir səhifə kimi təqdim edilir. Müslimənin böyük bacısı Salatın onlara gəlməsi ilə hər şey dəyişir. Ailə, uşaq sahibi olmayan Salatın onu Bakıya, öz yanına götürmə, övladı kimi böyütmək, qayğısını çəkmək, hər bir çətinliyə sinə gormək istəyir, lakin bütün bunların qarşılığında Çiçəkdən övlad kimi sevgi görmür. Hamıdan kənar gəzib-dolaşmağa meyil edən, küskün talehi insan təsiri bağışlayan Çiçək xələsinin məhəbbət və nəvazişlərinə biganəlik göstərir. Onunla Bakıya gəlmək istəmir. Lakin bir təsadüf onun qəlbini yumşaldır. Salatın nənəsi Pərizadə səhəbtini eşidir: "...Dedim ona analıq eləram, bacımın günahını yuyaram, onu qızıqlığa götürüb təsəlli taparam" [4, s.19]. Nəhayət, xələsinin sözləri və axıtıldığı göz yaşları onun qəlbində mərhəmət hissi oyadır və Salatınla Bakıya gəlməyə razılıq verir. Beləliklə, xələsi ilə səhərə gələn Çiçək Salatından daha çox ana nəvazişi görür, nəinki Müslimədən. Yeni mühit və yeni insanlar onun həyatında fərqli bir dünya təsiri bağışlayır. Salatın kitabxanaların birində müdir işləyir, Çiçək isə orta məktəbi bitirib Tibb universitetində təhsil alır. Lakin çox çəkmir ki, anasının ətrini aldığı xələsi ağır xəstələnir. Ölümünün yaxınlaşdığını hiss edən Salatın Çiçəyi yanına çağırır onun adına açdırdığı əmanət kitabçasını, Müslimənin bəxt üzünü, sığaları və qızıl qolbağını ona verərək deyir: "Bunlar sənidir, anan göndərmədi. Əmanət kitabçası da sənidir, sənin adına qoymuşam" [4, s.23].

Çiçək artıq ona analıq edən xələsinə itirir və tənha qalır. Baba və nəənənə də iştirak etdiyi dəfn mərasimində Çiçək acı və üzüntülü anlar yaşayır, ümidini bağladığı, anasının qoxusunu aldığı insanı itirməsi onu mənənə sarsıdır, lakin əzmini, mətinliyini sındıra bilmir. O, yenidən özünə güc toplayaraq institutu fərqlənmə diplomu ilə başa vurur və təhsilini qiyyəli yolla Moskvada davam etdirir. Həyatın sərt üzü ilə rastlaşan və bütün çətinliklərdən mərdənəliklə çıxan gənc qız yəşamağın mənasını xeyirxahlıqda, insanlara fayda verməkdə görür. Buna görə pəhriz yeməxanasında pulsuz işləyir, öz həmvətənlərinin sağlamlığı keşiyində dayanır. Mənənə get-gədə ucalan, kəməlləşən, bitkin bir obraz kimi diqqəti cəlb edən Çiçək şəxsi həyatında çətinliklərlə üzlaşdığı kimi, iş prosesində də köhnəfikirli, mənəsbəpərəst, riyakar insanlarla, rüsvətəxər antipodlarla qarşılaşır.

Povestdə pəhriz yeməxanasının müdiri Təvəkkül və onun ətrafındakı mənfəi qüvvələrə qarşı prinsipli mövqeyi, kəskin mübarizəsi Çiçəyi mənənə ucaldır, mətinləşdirir və məğlubedilməz bir varlığa çevirir. Onun bu cəsurluğu İsbalalanın pəhriz yeməxanasına gəlməsi səhnəsində bitinliklə aşkara çıxır. İllərlə ona ağır mənəvi zərbələr vuran, ana həsrəti ilə qovrulmuş qızın nikilinə rəvac verən bu daşuraklı insan Çiçəyin sərt ittihamı ilə qarşılaşır. Onun İsbalalaya qarşı qəzab və nifrəti, sərəst, öldürücü, ağır mənəvi zərbələri onunla dialoqda daha kəskin şəkildə özünü göstərir. Aradan xeyli zaman ötsə də, uzun müddət sağalmaz bir yaraya çevrilən ana həsrəti gənc qızın uşyan-kar cavablarında hədəfə sərəstə tuşlanmış ox təsiri bağışlayır. Kamal Abdulla yazır: "... Çiçəkdə bu zərif və üzü çilli qızda qəribə kişilik var. Yeməxananın müştəriləri arasında na zəhmətə uzaq keçmişdi onun üçün dəhşətli bir "yox" a çevrilmiş məxluqa rast gəlir. Anasını ondan ayıran, indi isə atılıq burcundan danışan İsbalalaya. Çiçək onu rədd edir, qovur və bu hərəkəti adi qisas təsiri bağışlamır" [1].

Yazıçı Çiçəyi yalnız iş prosesində təsvir etməklə kifayətlənmir, eyni zamanda onu lirik-psi-xoloji məqamlarda, ailə-moşafət fonunda da təqdim etməklə obrazın çoxcaqlılığını verməyə nail olmuşdur. Onun Xəlildə münasibətində daxili zənginliyi, səltığı, mənəvi ucalığı ortaya çıxır. İlk baxışdan sanki Xəlildin sevgisinə etinasız münasibət təsiri duyulsa da, ancaq saf eşqi, üli məhəbbəti Çiçəyin batinında, təmiz qəlbində qararlaşıb. Hiss və emosiyalara qapılmayan Çiçək Xəlildin adamlarının elçi gəlmək istəyini eşidincə onları Laçına, anası Müslimənin yanına gəlmələrini məsləhət görür. Milli kökə, adət-ənənələrə bağlı olan Çiçək anasının biganəliyinə baxmayaraq, yene də onun xeyir-duası ilə ailə qurmaq istəyir. Bu məqamda da gözəlrimiz qarşısında əsl azərbaycanlı qızının obrazı canlanır. Xəlildə qarşı inamı, etibarını da onu geniş qəlbə malik bir insan kimi səciyyəyəndirir: "Xəlildə bütün qarşidurma səhnələrində Çiçəyi məğrur, dözümlü, lazım gələrsə, ölümün də üzünə dik baxa bilən cəsür qız kimi görürük. Bütün məqamlarda o, öz hisslərini saxlaya bilir, həssas və ehtiyatlı hərəkət edir. Əsrin sonunda həyat yoldaşını tək qoyub (Zeynəbə tapşıraraq), uzaq bir yerə- sanatoriyaya işə gətməsi onun sevgisinə, Xəlildə inamından xəbər verir. Cavab olaraq baş məqamlarda Xəlildə Zeynəb münasibətlərinin alovlanması baş versə də, noticədə hadisələr, Xəlildin Çiçəyin məhəbbətində sədiqliyini və layiqliyi yar olması ilə sonuqlanır" [2, s.70].

H.Seyidbəylinin çoxsaylı qadın obrazları qalereyasında Çiçək surəti fərdi cizgiləri ilə seçilən, sevilən və yaddaqalan mətin xarakterli bir insan kimi diqqəti cəlb edir. Ümumiyyətlə, povestdə yazıçının yaratdığı müsbət qəhrəmanların məqsədi aydın və dərkolunandır. Doğrudur, onlar həyatda öz istəklərinə çatmaq üçün çox çətinliklərdən keçir, mübarizə aparır, ciddi məcələrlə qarşılaşır, lakin sonda öz məqsədlərinə nail olurlar. Bu obrazlarda müasirlik duyğusu, bəşəri hiss və duyğular, xeyirxahlıq, alicənaqliq, mübarizlik ruhu çox yüksəkdir. Yazıçının müsbət qəhrəmanları bütün bu önəmli keyfiyyətləri ilə yanaşı, həm də estetik prinsiplərin tələbinə müvafiq şəkildə yaradıldığından onlar oxucu tərəfindən maraqla qarşılanırlar və sevilirlər.

Nəticə / Conclusion

Həsən Seyidbəylinin yaradıcılığında özünəməxsus yeri olan "Çiçək" povesti ötən əsrin 70-ci illərində yaradılmış nəsr əsərləri içərisində öz müasirlik ruhuna, ideya-məzmun zənginliyinə, estetik prinsiplərinə, sənətkarlıq xüsusiyyətlərinə, bədii təsvir və ifadə üsullarının çoxşaxəlliliyinə görə Azərbaycan ədəbiyyatında povest janrının dəyərli nümunələrindən biridir.

Ədəbiyyat / References

1. Abdullayev K. "Yox" deməyin məsuliyyəti. "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzeti. Bakı, 1991, 26 aprel.
2. Baba Babayev. Həsən Seyidbəylinin bədii nəsr. Bakı, "Müəllim" nəşriyyatı, 2011.
3. Nəbiyev B. Roman və müasir qəhrəman. Bakı, Yazıçı, 1987.
4. Seyidbəyli H. "Çiçək". Bakı, Gənclik, 1978.

Художественное отражение национально-нравственных и моральных ценностей в повести Гасана Сеидбейли “Цветок”

Эльмира Бабаева

Доктор философии по филологии

Институт литературы имени Низами Гянджеви НАНА, Азербайджан.

E-mail: elmirababayeva0791@gmail.com

Резюме. В статье исследуется повесть “Цветок” Гасана Сеидбейли, прославившегося как писатель, драматург, сценарист и режиссер, внесшего определенный вклад в развитие литературы и культуры Азербайджана XX века. Он один из наших мастеров принадлежащий поколению 40-50-х годов XX века. За 30 лет литературно-художественной деятельности писатель представил в азербайджанской литературе прозаические произведения с интересным содержанием и идеей, богатыми языковыми и стилистическими особенностями, такие как “На берегу Куры” (1953), “Сельский врач” (1956), “Телефонистка” (1960), “Из фронта на фронт” (1961), “Годы проходят” (1973) (вместе с Имраном Гасымовым), “Верфь” (1975), “Цветок” (1978). В многогранном творчестве писателя нашло свое отражение множество изменений, от важных социально-политических проблем в обществе до вопросов, воплощающих внутренний мир человека, его чувства и эмоции, морально-этические ценности. С этой точки зрения, повесть Г. Сеидбейли “Цветок”, написанная в лирико-психологическом стиле, привлекает внимание как одно из интересных произведений прозы. В повести “Цветок”, созданной Г. Сеидбейли на основе глубоких наблюдений, воплощены события реальной жизни. Повесть “Цветок”, занимающая особое место в творчестве Гасана Сеидбейли, является одним из ценных примеров повествовательного жанра в азербайджанской литературе благодаря своему современному духу, богатству идей, эстетическим принципам, особенностям мастерства, разнообразию художественного описания и выражения.

Ключевые слова: Гасан Сеидбейли, проза 40-50-х годов, повесть “Цветок”, национально-нравственные ценности, моральные проблемы, новый человеческий фактор